

Гейдел А. М.

Харківський коледж КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

ГЕНДЕРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ТВОРАХ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Тема доповіді є актуальною, оскільки в сучасному світі змінилися погляди щодо ролі жінки в суспільному житті і саме тому ця тема потребує подальшого та глибшого аналізу. Саме радикальні та революційні на той час погляди Ольги Кобилянської та Лесі Українки сприяли поширенню феміністичного руху та формуванню феміністичних позицій не тільки в Україні, але й в Європі.

Ольга Кобилянська стала першої жінкою-письменником в українській літературі, яка протягом усього свого життя незмінно цікавилася цією темою, виражаючи прагнення української інтелігенції.

На думку М. Сріблянського, Кобилянська є назвати «найбільш талановитим і глибоким» виразником сучасної їй «дійсно-інтелігентської душі», і передусім – жіночої душі. У творах письменниці жінка постає безправною, скривдженою, терплячою жінкою, як правило, з середнього прошарку, обмежена міщанськими принципами та міщанською філософією. Жінка, яка приречена на довговічне терпіння, і саме ця жінка є такою близькою Ользі Кобилянській.

У своїх ранніх літературних спробах Кобилянська відображає душевні настрої, прагне до світла та до свободи і людського щастя, роздумує над долею ровесниць у задушливій містечковій атмосфері. Письменниця піднімає важливі проблеми як особистісного, так і суспільного характеру. Серед цих проблем центральною є проблема свободи і рівноправності жінки в сім'ї та суспільстві, проблема боротьби за волю та справедливе ставлення до жінки. Цю проблему Кобилянська розкриває у творах «Людина», «Царівна», «Valse mélancolique», «Природа», «Він та Вона».

Ольга Кобилянська з'явилася в українській літературі саме тоді, коли стала актуальною проблема емансипації. Діяльність Кобилянської була пов'язана з так званою «феміністичною практикою». Саме читання творів німецьких класиків літератури та філософії допомогло письменниці зрозуміти необхідність зміни світосприйняття й вийти на новий рівень

мислення. Можливо, саме тому перші твори письменниці були написані німецькою мовою.

Кобилянська стала членом «Союза руських жінок» Буковини і звернулася до проблеми національної самоідентифікації. Жіночий рух в Україні зосереджувався на емансипаційних завданнях. Рух інтелектуалок за суспільно-політичні права суттєво відрізнявся від феміністичного руху у Європі у 70-і роки XX ст. Кінцева мета феміністичного руху відрізнялася від мети емансипанток: перші прагнули змінити патріархальну культуру на матріархальну, інші – відвоювати собі місце в тогочасному культурному житті.

Діяльність перших жіночих організацій на Буковині мала культурно-просвітницький та благодійно-доброчинний характер. Це було пов'язане в першу чергу з впливом румунських кіл. Які проводили румунізаторську політику через церкву. У статуті Товариства визначалася мета: «Піднести національну свідомість, культуру і добробут православного руського жіноцтва на Буковині» [3;7]. Для досягнення мети передбачалися такі заходи, як: проведення нарад, зборів, вистав, вечорів; видання газет і журналів українською мовою; створення дитячих установ, бурс, закладів для навчання дітей та молоді; покращення добробуту руського народу, його домашнього господарства, промислу і торгівлі. Ольга Кобилянська та Наталя Кобринська проводили в тогочасних Чернівцях феміністичну діяльність, влаштовували різні добродієні заходи. Для того, щоб забезпечити дівчатам доступ до виховання в народному дусі та освіти, Товариство православних русинок разом з Товариством православної шляхти відкрило по вул. Радецького, 6 дівочу бурсу для учениць-українок з чернівецьких шкіл.

Творчість Кобилянської ґрунтувалася на мистецьких здобутках літератури. Заглиблюючись в найпотаємніші закутки жіночою душі, Кобилянська намагалася фемінізувати літературні стереотипи. Змальовуючи трагедію жінки, дівчини, Кобилянська не йде тільки шляхом засудження чи виправдання, вона намагається докопатися до суті самої проблеми. Варто зупинитися на проблемі «жінка-письменниця та література». Письменниця не мала змоги отримати ґрунтовну класичну освіту, адже походила з родини дрібного збіднілого службовця. Тому, всі знання отримала самотійно, читаючи книжки в провінційній бібліотеці. Письменниця наголошує, що не останню роль у творчості жінки відіграють матеріальні умови життя: займатися самоосвітою можливо

лише тоді, коли є для цього необхідні умови.

Ольга Кобилянська вводить в літературу нових жінок, але вони з сучасного їй світу. Вони вже не носять вишиванки, вони інші, розуміють повноцінне культурне життя, у них з'являється зовсім новий спосіб мислення, вони бажають реалізуватися і досягти мети. Олена Ляуфлер («Людина»), Наталка Верковичівна («Царівна»), художниця Ганнуса та піаністка Софія («Valse mélancolique») – усі героїні відійшли від патріархального устрою, мріють жити повноцінним життям і реалізувати себе. Багато літературознавців сумнівалися в існуванні такого типу жінок, але такою жінкою була власне Ольга Кобилянська. У творі «Valse mélancolique» постає міфотворцем, змальовуючи вірогідний світ, проєктований на довкілля. Персонажів-жінок у її творах можемо поставити в один типологічний ряд із Параскою («Некультурна»).

Герої Кобилянської наділені справжнім аристократизмом душі, але це не спадковість, а дар. Герої творів Кобилянської внутрішньо інтелігентні особистості; набувши європейської зовнішності вони не втрачають європейської ментальності. На письменницю впливала культура Заходу, пов'язана з національною традицією та етногенетичною пам'яттю.

У своїх творах «Людина», «Царівна», «Через кладку» письменниця створює громадсько-інтелектуальні особистості, змінює попередній індивідуалістичний тип характеру. Олена Ляуфлер, Наталка Веркович, Маня Обринська – нові типи жінок, що борються за волю, справедливість, право бути громадянином та виконувати свій громадянський обов'язок, право на вільний духовний розвиток, право на визнання людської гідності та свободи, право на рівноправ'я жінки в сім'ї та суспільстві. Жінка, обмежена у своїх суспільних правах, намагається боротися, але вона обмежена міщанськими традиціями, поневолена ними.

Героїні Кобилянської мають стійку життєву позицію, почуття власної гідності, розуміють цінність людської особистості, прагнуть до самовдосконалення, прагнуть відстояти свої переконання, змагаються за своє майбутнє. Це героїні активні і мають творчу вдачу, керуються більше розумом, аніж почуттями. Вони спроможні відмовитися від особистого заради вищих духовних ідеалів та цінностей, їх цікавлять не тільки особисті, але й громадські проблеми.

Героїні творів «Царівна» та «Через кладку» – соціально активні, творчі особистості. У їх свідомості поєднуються поняття свободи особис-

тості та громадянського обов'язку. Героїні високодуховні, стійку, шанують пам'ять роду та засуджують прояви духовного ренегатства [6; 47].

Героїня новели «Природа» – справжня індивідуальність, яка живе в згоді зі своїми бажаннями, з оптимізмом дивиться на світ, керується власним розумом. Це майстерно вплетені гендерні елементи. Новела «Природа» стала найдовершенішою новелою у творчості Ольги Кобилянської. Новела приваблює читача своєю небуденністю, оригінальністю характерів, викликає відразу до всього міщанського та філістерського, таких людей, як героїня новели, оточення не розуміє, вона лише еротична дівчина. Але водночас, ця дівчина нагадує саму авторку твору, що захоплюється музикою, піснею, симфоніями й сонатами, сприймаючи світ через звуки.

Першою психоаналітичною працею, що досліджувала творчість Ольги Кобилянської стала праця Т. Гундорової «Стать і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської». За допомогою ідей Ніцше, фройдизму, платонізму розглядається художній світ письменниці. Перед читачем постає тип «нової жінки» і «слабкого чоловіка». Перед читачем фемінізм, модернізм і націоналізм об'єднані тут в одну культурну візію [1; с. 47].

Т. Гундорова, розглядаючи творчість О. Кобилянської, говорить про особливості власне жіночого стилю серед яких емоційність, увага до найдрібніших деталей, надмірна зосередженість на емоційних процесах, на станах душі, певна асоціативність, що є для чоловічої ціннісної ієрархії не важливим та малозначущим. О. Кобилянська у листі до О. Маковея акцентувала на тому, що жінка-письменниця «цілком щось відмінного створить, не менш цінного від нього [чоловіка] – щось, чого він не в силі вдати». [2; 192].

Б. Грінченко помітив, що з прагненням жінки писати краще, ніж чоловік, з'явилися й особливості жіночого письма. За допомогою предмету сучасних гендерних студій можемо говорити про те, що не обов'язково бути чоловіком, аби творити чоловіче письмо, і, навпаки, не обов'язково бути фізіологічно жінкою, щоб створити жіноче письмо. З'являються базові поняття «жіноча проза», «жіноче письмо» та «жіноча література» [5; 19], що допомагають гендерним студіям об'єктивно підійти до осмислення параметрів письма, щоб ретельно проаналізувати психологію героїв [7; 282-292].

Отже, у творах О.Кобилянської з життя української інтелігенції

чітко і послідовно простежується прямування від початкового, артистично-індивідуалістичного типу характеру, хаотичного і трагічного, до духовно більш організованого і стійкого-громадсько-інтелектуального, а згодом – до ідеального, громадсько-патріотичного типу характеру, що передбачає гармонійне поєднання морально-особистісного, громадського та національного. Підводячи підсумки, можна зазначити, що зміст, форми та методи діяльності українських жіночих товариств на Буковині в австрійський період кінця XIX-початку XX ст. був зумовлений обставинами культурного, релігійного, політичного та економічного життя на Буковині, як також особливостями національної ментальності українців. Жіночі організації на Буковині, як про це дізнаємося із статутів товариств, визначали пріоритетний напрям феміністичного руху початкового етапу – соціально-релігійний. Діяльність вищеназваних організацій мала загалом культурно-просвітницький та добродійний характер і визначалася такими основними напрямками: створенням дитячих дошкільних закладів, організацією дівчачих бурс, влаштуванням курсів крою та шиття, курсів з подолання неписьменності, проведенням лекцій і доповідей на різні теми, наданням матеріальної допомоги сиротам та вбогим дівчатам, дітям.

Література

1. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація / Тамара Гундорова. – Львів : «Літопис», 1997. – 297 с. (Серія «Критичні студії» Випуск 2).
2. Гундорова Т. «Femia melancolica: стать і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. / Тамара Гундорова. – Київ : Критика, 2002. – 272 с.
3. ДАЧО 197 (Державний архів Чернівецької області). – Ф.12 сч., Оп. 4, Спр. 22, Арк. 7. – С. 7.
4. Каменська І. В. Концепт подвійного семантичного поля у творчості Ольги Кобилянської (за творами “Ніоба”, “Valse melancolique”, “Некультурна”, “Земля”, “Через кладку”) : автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : за спец. : 10. 01. 01 – українська література. – Київ, 2003. – 20 с.
5. Кісельова А. Л. Концепт “Жіночість” у вікторіанській лінгвокультурі : автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. філол. наук / А. Л. Кісельова. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2007. – 21 с.
6. Кобилянська О. Царівна: повість // О. Кобилянська. Твори : в 2 т. – Київ : Дніпро, 1983. – Т. 1. – С. 24–310.
7. Філоненко С. Гендерна проблематика і нова концепція особистості жінки в сучасній українській прозі / Софія Філоненко // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – Київ : Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. – Вип. 30. – С. 282–292. 19.